

Pădurea spanzuratilor

de Liviu Rebreanu

(comentariu)

Liviu Rebreanu a scris acest roman in amintirea fratelui sau, Emil, executat de austro-unguri pe frontul romanesc in anul 1917.

Bologa e fiul unui semnatar al Memorandului, azvarlit in inchisoare pentru atitudinea lui darza in problema nationala. Cu preocupari filozofice idealiste, predispus la crize mistice de o educatie religioasa, in vesnic duel cu divinitatea pe care, intocmai ca misticii, cand o detesta, cand o iubeste pasionat, Bologa duce o viata stearsa, la Padina, o comuna din Ardeal. Pe front ajunge mai degraba dintr-o ambitie juvenila de a face pe viteazul in fata Martei, logodnica sa, fiinta usuratica, vioaie, cocheta, fermecata de uniformele ulanilor.

Bologa e omul „datoriei”. Unic fiu al unor burghezi avuti, el considera „datoria”, adica respectul ordinelor si legilor statului austro-ungar, o chezasie a propriei sale linisti sufletesti, si „filozofia” sa religioasa se impa ca foarte bine cu aceste conceptii sociale. De aceea, luptator pe diferite fronturi: in Galitia, Italia, etc., se comporta vitejeste, capata decoratii, e citat pentru bravura si se simte mandru ca face parte din tribunalul militar care-l osandeste la spanzuratoare pe cehul Swoboda, ofiter al armatei austro-ungare, dezertor la inamic, descoperit in timpul fugii.

Bologa considera actul cehului o crima si supraveghează personal executia, ba chiar incearca trainicia streangului cu propria-i mana. O discutie la cantina, unde i-au parte cehi, polonezi, ruteni, ii zdruncina insa siguranta morala. In timp

ce Swoboda lupta pe front, acasa tatal sau fusese spanzurat sub o invinuire oarecare. Capitanul Klapka, ceh si el, ii povesteste lui Bologna despre padurile cu spanzurati, care se astern de-a lungul frontului. Eroul afla intre timp ca regimentul sau va trece in Ardeal. Stirea ii produce oroare. Incearca sa obtina ramanerea pe loc, nu reuseste si se hotaraste sa dezerteze. In locul sigurantei de la inceput si-a facut loc o imensa spaima. Bologna incepe sa socoteasca o crima monstruasa participarea sa la razboi. Imaginea cehului spanzurat il obsedeaza. Exaltarea sa mistica se transforma intr-o criza nationalistă. Rupe logodna cu Marta Domsa, numai pentru ca fata vorbise ungreste cu un ofiter de honvezi, dar in acelasi timp se logodeste cu Ilona Vidor, o tarancuta maghiara, fata gospodarului din satul unde regimentul sau poposise. Bologna incercase intai sa dezerteze pe frontul rusesc, cand aflase stirea ca regimentul sau va pleca in Ardeal. Fusese ranit si silit sa-si amane hotararea. Ajuns pe front si fiind folosit la munca de cancelarie, situatia nu i se pare inca disperata. Cand e numit insa in tribunalul militar instituit in vederea judecati tarnilor romani localnici, invinuiti de fraternizare cu inamicul, Bologna porneste catre linile romanesti ca un halucinat. E prins si condamnat la spanzuratoare.

Cum se vede, romanul, in acelasi spirit cu nuvelele, are meritul de a suscita un complex de probleme interesante. Se creeaza prin acumularea unor amanunte variate, foarte sugestive, impresia de cruzime si monstruozitate proprie razboiului imperialist si felului cum se pricep sa-l duca statele burgheze. Cancelariile de pe front functioneaza ca niste mecanisme perfecte, in sensul ca-si indeplinesc cu o oarba indiferenta rosturile criminale. Soldatii, ofiterii sunt

numere, nume. „Datoria” e ceva care prinde fiinta, fara sa stie prea bine pe ce baza materiala sau morala e cladita. Batosul general Karg tipa, se face vanat cand Bologna ii spune ca e roman si cere sa nu fie trimis pe frontul din Ardeal. La fel Bologna vorbeste la inceput cam tot asa cu Klapka. Infumuratul Varga, elegantul ofiter de cavalerie, foloseste un ton similar in care se amesteca inocenta ca cinismul.

Romancierul lumineaza absurditatea luptei in care sunt azvarliti oamenii, nedreptatea tipatoare pentru care sunt ucisi. Dar Rebreanu reuseste sa mearga mai departe. In roman se arata ca „datoria” aceasta nu e decat apararea unui confort, a unui privilegiu de clasa. Toti cei care vorbesc in carte de „datorie” sunt ofiteri, oameni mai mult sau mai putin bine situati, indivizi pe care asuprirea nationala ii loveste, dar intr-o masura mult mai mica, datorita avantajoasei pozitii sociale. Klapka isi apara caminul sau, nevasta, copiii cu un egoism salbatic. El marturiseste ca ar merge pana la ultima treapta a umilintei ca sa-si conserve viata si situatia. La fel procedeaza si ceilalti. Chiar Bologna, atat timp cat persecutia nationala nu-l loveste direct, e gata sa masacreze cu seninatate rusi, polonezi sau cehi. Individualismul burghez tasneste aica la suprafata: Bologna renunta chiar la proiectul de dezertare atunci cand nu i se cere personal sa participe la batalie, desi munca pe care o face constituie o contributie directa la lupta impotriva natiunii sale. Palagiesu, renegatul de la Padina, l-ar trimite si pe taica-su la spanzuratoare ca sa nu calce cumva legile autoritatilor imparatesti. Si preotul Constantin, colegul de liceu al lui Bologna, se leapada inspaimantat de prietenul sau cand aude ca e vorba sa transmita un mesaj catre doamna

Bologa, dupa dezertare. Preotul isi ocroteste cu furie caminul propriu, tanara nevasta, mica pace personala. Rebreanu izbuteste sa arate in *Padurea spanzuratilor* fata adevarata a burgheziei in lupta pentru eliberarea nationala. Prapastia intre realitate si ceea ce au devenit in gura burgheziei, notiunile de patrie, onoare, datorie este ilustrata dramatic si reuseste sa dezvaluie impasul moral al unor personaje interesante prinse in momente semnificative. Fara sa prezinte efectiv inclestarea frontului, Rebreanu reliefeaza un tablou foarte pregnant al razboiului, cu atmosfera apasatoare a complicitatii la imensa crima colectiva, cu obsesiva prezenta a mizeriei, suferintei si mortii.

Un peisaj dezolant de toamna mohorata, cer rece, sever, peste o campie neagra cu zarea pacloasa, punctata ici-acolo de arbori desfrunziti si de silueta sinistra a sarmelor ghimpate, deschide romanul, picurand in suflet spaima si deznadejde. Un intuneric greu, material, se lasa peste scena executiei.

Bine prinsa e abrutizarea pe care o creeaza obisnuinta cu ideea mortii. Oamenii capata gesturi masinale, limitate doar la necesitatile unei existente vegetative. Linistea e insa numai aparenta pentru ca in fundul sufletului staruie o agitare chinuitoare.

Sub streang, Bologa inregistreaza, cu un sentiment de instrainare pe care-l da prabusirea completa a oricarei sperante, semnele apropiatului sau sfarsit.

Padurea spanzuratilor e scrisa fara urma de sovism, cu multa intelegere a dureroasei dileme in care sunt azvarliti eroii.

Totusi Rebreanu reduce analiza la problematica lui Bologa si a celor de o seama cu el, a oamenilor carora pozitia avantajoasa sociala le dicta sentimentul datoriei, al respectului fata de statul burghez. In discutie nu patrund si gandurile marii majoritati a soldatilor, muncitori si tarani, pe umerii carora apasa mai ales greul razboiului imperialist. Acestia puneau cu totul altfel problema. Nici o „datorie” nu-i lega de statul care-i oprima pe toate caile. Asuprirea sociala se impletea pentru ei cu cea nationala si oamenii nu vedeau nici un motiv pentru care si-ar ucise fratii, dar nici pentru care ar ucide alti muncitori si tarani cehi, ruteni sau polonezi. Or, in constiinta acestor milioane de exploatati se afla dezlegarea dramei razboiului, dezlegarea problemelor care-l chinuiau pe Bologa, pe Klapka sau pe Cervenco, intrucat dupa doborarea ezploatatorilor nu mai exista nici un motiv de invrajbire a natiunilor, una impotriva celeilalte.

Prin calitatile ei, *Padurea spanzuratilor* a fost socotita, nu fara dreptate, una din marturiile cele mai zguduitoare aduse din experienta primului razboi mondial. Alaturi de *Strada Lapusneanu* a lui M. Sadoveanu, de *Ultima noapte de dragoste, intaia noapte de razboi* a lui Camil Petrescu, de *Intunecare*, romanul lui Cezar Petrescu si *Balaurul*, cartea Hortensiei Papadat-Bengescu, romanul lui Rebreanu inregistra sentimentul de oroare intiparit in constiinta unei generatii de scriitori care traisera grozavia razboiului imperialist.